

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputatio || excellentium. D. doctoru[m] Iohannis Eccij &
|| Andre[a]e Carolostadij q[uae] cepta est Lipsi[a]e ||
XXVII. Iunij. An. M.D.XIX.**

**Eck, Johannes
Karlstadt, Andreas**

[Erfurt], 1519

VD16 E 320

Duodecima Julij Argumentatus est Eccius Responde[n]te Martino De
Penite[n]tia.

urn:nbn:de:hbz:466:1-32477

¶ Porro de verbis Sixtine et modernis pontificis non factum vim. quia cathedram Petri sequor: et eius sententiam qui in ea sederit in heresim quod absit: plus non fuerit. Scio enim non probare sed desinere. que ut Christus vicarium desinendo arbitror esse indefectibilem fidei. Sed hec omnia eorum committo iudicio quorum interest. paratus errata expungere si que ostendentur.

Iussit Martinus addere

Et ego

Duodecima Julij Argumentatus est Eccius Respondente Martino De Penitentia.

In nomine tuo dulcis Iesu.

¶ Contra conclusionem reuerentis patris et preter sermonis sui de penitentia per defensionem optimorum patrum predicantium intendit probare penitentiam veram incipere a timore etiam pene. et quod bene quis se preparat discutendo recogitando etc.

Eccius

¶ Primo quod talem modum predicandi observavit dominus Iesus et eius precursor sanctus Johannes Luce enim .15. filius prodigus gerit typum penitentis secundum Augustinum de questione Evangelii Ambrosii libro 2. de penitentia. 3. Chrysostomus: Dicitur et alios. sed eum ita proponit nobis Christus quod in se puerus dixit quantum meritarum in domo patris mei abundantem panibus. ego autem hic fame pereo. surgam et ibo ad patrem meum et dicam illi. Pater peccavi in celum et coram te etc. Dicit dominus Christus modum penitentis describens exponit primo motum penitentem premiorum magnitudine. scilicet abundantem panibus: et timore pene. scilicet hic fame pereo. quibus gradibus euectus penitentiam veram cepit meditari scilicet. et dicam patri peccavi. et hoc Augustinus explanat. Tres sunt tibi penitentiae gradus. mercedis spes. suppliciorum timor et bonitatis paternae sincera dilectio. et sic antequam fiat amicus dei qui existit inimicus. efficit prius seruus. Sic Johannes incepit a timore. pergentes vero gentes minus vitperax quis monstravit vobis fugere etc. Sic etiam in toto actu est veteris instrumenti ut timore penitentiae ad mandatorum obedientiam homines traherent. ut in legalibus historiis prophetis hoc ubique reperit. Sufficiat adducere unum locum Psalmi 88. Si autem dereliquerint filii eius legem meam. et in iudiciis meis non ambulauerint. Si iustitias meas probauerint. Et mandata mea non custodierint visitabo in virga iniquitates eorum et in verberibus peccata eorum. cum concordantibus. Quare per dicatores sacra limitati scripturam hactenus bonum habuerunt modum de penitentia paranda recogitando grauitatem peccatorum. eterni supplicii etc. Accedit ratio Diomysia quod sic deus res administrat ut ima ad superiora per media ducat. Quare cum peccator sit in imo. quod non est dignus pane quo vescitur. volens ascendere ad superiora gratia faciat per medium timorem. Bene esset perfectio quod aliquis immeritus luto peccati posset se mero obtutu dilectionis dei et amore iusticie erigere ad gratiam capessendam. sed quis est hic et laudabilis eum? Imo b. Augustinus probat modum predicandi nostre temperatis docens expresse nullum puenire ad charitatem et ad veram gratiam nisi procedente timore non solum sed etiam seruu. Augustinus tractat 9. Ergo inchoat timor quod incipit sapientia timor domini. Cum autem ceperit charitas habitare pellit timor. qui et locum preparauit. quantum enim illa crescit ille decrescit. et quantum illa fit interior timor pellit foras. maior charitas. minor timor. minor charitas. maior timor. Si autem nullus timor. non est qua intrat charitas. (Dat compassionem.) Sicut videmus per seram introductum quo sunt. seta prius intrat. sed nisi exeat non succedit lino. sic timor prius occupat mentem quod ideo intravit ut introduceret charitatem. Allegat illud Psalmi. peruersi sunt luctum meum in gaudium. Et infra Genentia dicta est de scripturis. nam qui sine timore est non poterit iustificari. opus est ut intret primo timor per quem veniat charitas. Timor medicamentum. charitas sanitas. Ex istis aptissime liquet quod penitentia est medicinalis. et timor est medicamentum secundum Augustinum: et charitas non intrat nisi per timorem. ideo bene dicitur penitentiam a timore incipere. Et non accipio quod reue: per ab initio resolutionem

R. iij.

refert reue: p̄s Stampitij vocem quasi celsus demissam. Penitentia incipere ab amore et dilectione, nam hinc expresse relucet b̄tus Ambro: bonus animarū medicus in ep̄la ad Gracianū ubi pena p̄scribit̄. debet esse penitētia pctōy. ubi remissio donat̄. gr̄a est. precedit p̄s̄ta sequit̄ gr̄a. neq; ergo penitētia sine gr̄a. neq; gratia sine penitētia. debet em̄ penitētia prius dānare pct̄m. vt gr̄a possit illud abolere. Illud idem testat̄. Chrysostom: toto libro de cordis cōpunct̄. Et Dominica. 80. de penit̄. Et sermone. 29. Adde etiā Iusto: lib: 2. de summo dei Cap: 12. Cōpunctio cordis est humilitas mentis cum lachrymis exortens de recordatiōe peccati et timore iudicij. Et toto libro de contri: cordis. Et speculo pctōy August: nihil aliud agit immo horat̄ pctōrem volentē penitere vt reos giter tres abyssos scz pctōy suoz. penarū. et iudiciorū dei. Sic b̄tus Bernbar: sup Cantico ser: 16. et alijs plurib: locis Grego: in moralib: lib: 2. et. 5. et sic sup cap: 29. Job Lib: quocq; 2. sup Ezech: ubi Dominica. 19. inquit. Scripsit est. Intitū sapientie timor d̄i. cōstat p̄cul dubio q; a timore ad d̄m ascendit. nō aut a sapia ad timorē reditur. Prop̄heta ḡ de celestib: ad ita loquebat̄ cepit magis a sapia et descendit ad timorē. Sed nos qui a terrenis ad celestia tendimus eosdē gradus ascendēdo numeram⁹ vt a timore ad sapiam p̄uenire valeam⁹. Idē lib: 1. sup Ezech: dicit̄ duas esse pennas. scz timorē et penitētiā que tegere corpa dicunt̄. i. pctā. Ex quib: omnib: quo ad vnā p̄tētiā de timore volo habere p̄clusam. bene p̄dicasse n̄scē pestatis et sup̄ioris p̄dicatores q; penitētia a timore incipit. et q; n̄tant sermonib: suis in populo timorē dei seminare. vt sic semen diaboli extirpet. iuxta illud Origēnis lib: 3. sup Job. bonus est timorē pene et iudiciorū que nisi demon expulerit nō poterit seminare semē pctōy. Et q; deinde p̄fectariū est penitētiā nō incipere ab amore et dilectiōe iusticie Quibus si sic inciperet fateor̄ eā esse laudabiliorē et p̄fectiorē q̄ q; a timore pene incipit at fragilitas n̄ra id non patit̄ cui d̄s Ihesus et p̄dicatores p̄descendentes illi morē p̄dicant tanq̄ gradū quo verum iusticie amorem consequamur.

¶ Martinus

¶ Non est iste modus scripturas diuinas feliciter intelligendi. vel interpretandi si ex diuersis locis diuersa decerpant̄ dicta nulla habita rōne vel p̄sequēte vel collatiōis. Immo iste est canon errandi vulgatissim⁹ in sacris literis. Oporet ergo theologū si nollit errare vniuersam scripturā ob oculos ponere. et p̄rta fr̄s cōferre. et sicut duo Cherubin aduersis vultib⁹ vtriusq; diuersitatis cōsēnsim in medio p̄ciatorū inuenire. alioquin cuiuslibet Cherubin vult⁹ lege diuerter sequacē oculū a p̄ciatorū. i. vera Christi intelligētia. ¶ Promde n̄s q̄ mihi egred. d. remotior visus est a sacris literis q̄ hodie. atq; eo magis q; cōcludendo fateor̄ laudabiliorē et p̄fectiorē esse penitētiā. si ab amore iusticie inciperet. sicut ego sapio q̄ si a timore pene inciperet quasi nō conandū sit vt laudabiliter vt Jobānes ait dignos fructus penitētie agam⁹. Nā hoc. p̄ctas nō accipio qd̄ dicit fragilitatē n̄ram obitare quo m̄n⁹ ab amore iusticie penitētiā incipiam⁹. si scdm fragilitatē n̄ram agendū est. et scriptura exponenda nunq̄ penitētimus. sed de die in diem peiores ficiamus. Quare anteq̄ iudicari suis obiectis p̄mo declaro meipsum.

¶ Omnis bona vita necesse est vt instituat̄ p̄ aliquā legem. ideo lex p̄ncipiū est penitētie cuiuslibet boni op̄s. quare et in penitēte ante oia oportet vel reuelari vel suggeri legē p̄tra quā fecerit et scdm quā facere debet. lege aut̄ manifestata aut in memoriā reuocata moy sequit̄ augmentū pcti si desit gr̄a. Quia natus fataliter odit voluntas legē. vt sunt ex̄p̄sa testimonia Pauli ad Ro: et ad Galas Ro: 7. Lex intravit vt abundaret delictū. Gala: 3. Lex p̄pter transgressiōes p̄p̄sita est. Ideo b. August: de sp̄s et lit: c. 3. Neq; em̄ lib: ar bitriū ante gr̄as quidē q̄ valet nisi ad peccandū. nō aut̄ ad penitendū. vt d. d. dicit. (hoc em̄ Pelagius auū est.) sequit̄ August: Et cum cepit cognosci se nō latere qd̄ faciendū est nō

homo sanctus diffuderit charitatem in cordibus nostris. non diligit. non suscipit non bene vivit. ubi clarissimè dicit Augustinus: quod lex dei non potest diligi nisi accepta gratia spiritus. si autem non diligitur lex. Spiritum eius peccatum non odit. ergo impossibile est pensare ante dilectionem legis. hoc est quod Romani 4. apostolus vult Lex trans operam hoc est monstrat peccatum sed non dat gratiam. ut odiam peccatum. ideo manet odium legis et dilectio peccati. quantumlibet per increpationes fornicas aut intrinsecas homo concutatur timore servili. nam etiam abstinet ab ope peccati. non tamen abstinere potest ab amore peccati. hoc et Christus Johannes. 6. docet ubi dicit Hec mo venit ad me nisi pater meus traxerit eum. Concedo ergo quod lex. recordatio peccatorum. instans penarum possunt terrere peccatores. sed nunquam faciunt penitentiam. Respondeo ergo ad objectionem primam de filio prodigo. Lucae. 15. ubi inceptit penitentiam a recordatione magnitudinis premij. dicens abundavit panibus mercenarij et. Dico quod hic filius prodigus inceptit vere ab amore iusticie. quod convertens se cognovit primo bonum. et ex cognito bono intellexit suum malum. hanc autem conversionem suam in seipsum non habuit ex fragilitate sua. aut ex timore pene sicut ipsemet dicit quod timor pene post premiorum magnitudinem movet. ergo non inceptit a pena et timore. habuit autem eam ex trahente intus patre et dilectionem inspirante paterne domus. dum dixit quanti mercenarij in domo patris mei. nam cum prius videret in peccatis bonum. nec cognovit nec dilexit. nec peccatum odit. cum tamen non possit ignorare peccatum. ergo necessaria fuit alia affectio. scilicet amor boni. Secundo inducit Johannem baptistam. Lucae. 3. quod inceptit a timore dicens. quis monstravit vobis fugere et. Respondeo aliud est predicare penitentiam. aliud suscipere penitentiam. aliud est predicare bonum opus. aliud suscipere bonum opus. Predicator monet. terret. allicit et. sed nihil sequitur nisi gratia movet voluntatem. Idem dico ad Psalmum 58. Ustrabo in virga iniquitatum et. percussit peccator. sed nisi gratia cooperetur nihil proficitur. ut Jeremie. 5. percussit eos et non voluerunt. Et Isaias primo a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. super quo peccatum vos ultra? quod nihil proficit peccando. Et factus ad intro egredere. dicit quod oblitus luminis nature Aristoteles audeat statueri alicuius virtutis instum in timore vigente. cum ille tot verbis iam receptissimis. Et sic eorum persuadere conetur oportere esse voluntarium opus bonum et libera voluntate fieri. Et voluntas certe aut amor est. aut amor amoris. In de etiam dicitur oportere opus bonum fieri per liberum arbitrium. Adde et illud quod Christus nunquam peccatores coegit timore ad penitentiam. sed suavis ter allecit quoscumque vocavit ut Zachariam. Hagada: apostolos. et ceteros. Sicut et apud Hieremiam. cap. 2. dicit. perpetua charitate dilexi te. ideo attraxi te misera transivi. Dico ergo quod timor domini quidem necessarius est. sed filialis. quod sine amore impossibile est ferre conversionem suam. in qua terret conterit et humiliat peccator. iuxta illud primo regum. 2. Dominus deducit ad inferos et reducit. Credo autem etiam spiritus. egredere. doctoris sententiam et olim scholasticorum doctorum mecum esse. et contra obiecta eius pugnare. cum omnes consentiant contritionem oportere fieri in charitate. si debet esse bona et meritoria penitentia. quod ego sane intelligo contra contritionem fieri mouente et impante charitate. ut sic sit voluntaria hilaris amorosa penitentia. Ideo licet Johannem increpaverit Judaeos et terruerit. non ideo sequitur penitentiam incepte etiam a terrore. Aut si inceptit a terrore. nisi accesserit gratia. hoc poenitentia sunt verius quam penitentia. Addeit dominus. d. rationem quod deus res sic administrat ut timor per media ducat ad supiora. quod aptavit ad timorem. volens peccatum esse timorem medium. amoris superius. quod ego transeo et non accipio. Dicit etiam esse perfectionis si homo possit se mere dei obtinere et amore iusticie erigere ad gratiam capessendam. sed quis est hic et laudabimus eum. Respondeo. nec timore nec amore potest se homo erigere ad gratiam capessendam. sed gratia prevenit et movet ad meritum dei obtinendum et amorem iusticie.

¶ **Ad Augustinū** qui doceat precedere timorē ante gratiā et intrante charitate
 pellit timorē. Dico si recte intelligat admittit. hoc est. q̄ penitētia nondū est in
 cepra q̄ timorē precedit charitatē. sed intrante charitate incipitur penitētia. et
 amor iusticie et odium peccati. Si autē charitas non intraret timorē non operet̄
 nisi maiora peccata quare ista similitudo sere et lini pbatur mihi. modo nō in
 telligat q̄ timorē inducat charitatē q̄ ex ipsius .d.d. verbis capio q̄ nisi exeat
 seta non succedit linum hoc est. nisi timor. qui impedit penitentiā veram pellat̄
 per intrantē charitatē nunq̄ vere penitet̄ vt sic dixerim. Ambrosiū inducū in
 epistola ad Studii q̄ p̄cedit penitētia et sequit̄ gratia et alia. Item Iherosolū de
 summo bo: Item tres abyssos recogitandos peccatorū Bernhar: sup can:
 Gregor: in moralib: et alios patres qui docent a timore ascendendū ad sapien
 tiam et penitentiā a timore incipiūt libenter admittit. sed non contra apostolū
 Paulū de lege et timore legis docentē intelligo. Dico et ego habita charitate
 simul moueri hoīem ad timorē dei et sic incipi penitentiā a timore in charitate.
 alioquin stat firma sententiā. q̄ timorē penam habet. bonū non opatur. Sed
 odit legē. Non ergo egre .d.d. concludit penitentiā nō incipere ab amore iusticie.
 quantumlibet bonus sit timorē pene ex origine. non est timorē pene sed timore
 dei penitendū est. q̄ ille sit seruus nō mansurus in domo. hic autē filius et heres.
 Ideo et illud puerbior. i. Principiū sapientie t̄: dñi non admittit intellectū de
 timore pene qui ante gratiā torquet hoīem infructuose. cū expresse dicat timor
 dñi non timorē pene. Timorē pene potius est principiū insipientie. Uideat ergo
 egre .d.d. vt non in vnum chaos cōfundat timorē seruile. et timorē filialem. ne
 sibi ipse scripture et patrū intelligentiā precludat.

Eccius.

¶ **Reuerend⁹ pater** nico verboz conat se euoluere ex tam expressis sacre scrip
 ture et sanctorū patrū auctoritatib: et vt hoc vobis persuaderet ausus est dicere
 me longe fuisse alienū a sacre scripture intelligentia. hoc loco diuertit cū q̄rens
 de Cherubin se respicientib: Sed iudicent quorū interest vter rectius sentiat de
 sacra scripturā vt suas solutiōes impunitissimas excludā. Duo si queq̄ adducta
 quoz in sermone recitādo scdm viā p̄manē nō meminī. nec vllus p̄dicatorū q̄
 mentnerim negant. Et hūc quoq̄ timorē inquantū disponit ad veram pen
 nitentiā p̄ueniri inspiratiōe diuina. nam indubitatū est apud Christianū cōtra
 Delagij p̄fidiam q̄ salutis nostre instiū deo inspirante habem⁹. quare non fuit
 necessariū hoc asserere vel ob hoc modū p̄dicandi respicere. In vno t̄i videt̄
 michi equiuocatiōe falli. q̄ hanc gratiā qua deus p̄uenit corda hoīm mouēdo
 credit esse charitatē. cum sit aliud gratuitū dei munus. et p̄ hoc resoluta est b̄ri
 August: de spe: et lit. sententiā. contra improbos Delagianos. Alterū q̄ dicit
 timorē esse infructuosum nisi accedente charitate. quis hoc vnq̄ vel Scob
 laisticoz vel p̄dicatoz negant. qui om̄es apostoli Pauli ad cor: int: de chari
 tate sequuntur sententiā?

¶ **Porro** q̄ laudabiliorē dicit penitentiā que ab amore incipiat. assumptis nos
 debere illam facere. iuxta illud Iohannis facite dignos fructus penitētie. nam
 si scdm fragilitatē nr̄am esset agendū nūq̄ penitētib⁹. Dico nos quoq̄ posse
 facere dignos fructus penitētie. etiam si a timore incipimus et ad charitatem
 pueniamus. Et in rō: q̄ d. pater vult nos facere angelos et fragilitatis nostre
 oblitus. cum b̄tus Grego: lib: 2. super Ezech: expresse declarauerit p̄betam
 descendisse de sapientia ad timorē. sed nos eisdem gradus ascendēdo a timore
 ad charitatē puenimus. Sicut multa alia fragilitati nostre p̄donant. mentem
 suam declaraturus ostendit quō dilectio legis p̄cedere debeat penitentiā. q̄ p̄
 legem abundauit delictum. et ad Gala: 3. 2. Dico verū est vt s. August. con
 tra Faustū lib: 2. 2. testatur Peccatū factum vel dictū contra legem Ideo non
 esse peccatū si nō esset lex p̄hibens. sed sicut legis transgressiōe abundat delictū

na legis obseruantia augetur meritum: quare omnino ista diuerticula ad ipso
suum non conferunt et solutiones datas esse contra sacre scripturaintelligentiam
post prandium manifestabimus.

Hora secunda Continuuat Eccius sempiternam orationem.

**Prosequimur
hodieceptis**

¶ Reuerendus pater ad illud de filio prodigo rñdit processisse amorem iusticie
iuxta illud 2 conuersus in se. qz memoriã paterne domus habuerit. sed hoc nõ
diluit obiectũ. qz cõuersio illa fuit facta cõtemplatione pene. dum neminẽ ba
beret qui eum sũt quis sãtaret. Durante em̃ pecunia non conuertebat in se sed
familiaris est cõuersus in se. Accedit qd b. August: ait verba eius fuisse verba
penitentia meditantis nondũ agentis. qz si cõuersus in se fuisset amore iusticie.
tam penitentia incepisset contra August: Quare solutio sua propositum non
infringit. et Basilio manifeste reluctat.

¶ Ad Johannẽ rñdit aliud esse incipere. aliud predicare. 2 alias dixit p̃dicato
res terrere sed non facere penitentẽ per penarum cruciatũ. Iterum euanda est
solutio qz si Johannes predicauit certe intendebat fructũ sue predicatonis et
2 quia insinuaui eis timorẽ. signũ est hoc pacto penitentia auspicari. Et nostri
predicatores predicant. quõ incipiunt scit deus.

¶ Porro qz penitentie initium gratie tribuit. et nostri predicatorum et doctores
nũq̃ negauerunt qz deus aspirando puenit.

¶ Præterea. Aristotelẽ nõ vult acceptare in scholis theologis et tamen audet
eum mihi opponere. sed dico pstantẽ esse ethicoꝝ sententiã. sistendo in timore
pene non esse pfectam virtutem. iuxta illud. Oderunt peccare mali fo: midine
pene. Ode: pec: boni virtutis amore 2c. nec opus virtutis debet esse coactum
sed lib: aliud tñ est lib: arb. iduct aliõ est lib: arb: cogi. fateo: Chrius bñuolis
võis vocauit apostolos Zachẽũ. Magdalenã. sed ipsuz aliquãdo durus vos
care factum Pauli nobis inuist. de quo Augustin⁹ ait. 23. quest: 4. can: quis.
cui Chrius vi in intuitu quẽ coegit et in Euangelio de vocatione ad cenã dicit
Compelle intrare. Sicut plurib: verbis beatus Gregorius in Homilia profes
quit. Taceat ergo queso reus: pater solum beneuolentẽ afferens vocationem.

¶ Præterea solum timorẽ filialem necessariũ arbitrat penitentẽ de quo plurimũ
miro: cũ hodie me ad verã scripturã intelligentiã monuerit qz seipuz primo
non emendauit. nam 2 b. August: in loco hodie allegato super Johanne los
quit de timore seruilis quẽ foras mittit charitas. et de illo dicit loquit sapientem
Initium sapientie timor: dñi. et ita de timore seruilis intellexit glossa sup: Psal:
Initium sapientie 2c. Verus iud: ij tanua est conuersio ad deũ et est glossa
Cassiodori. Sic glossa sup: illõ apostoli ad Ro: 8. Ad em̃ accepistis spiritũ
seruilitatis in timore. dicit timorem seruilem esse bonum et a deo. Sic Paulus
testatur illum bonum. 1. ad Timotheũ. 4. peccantẽ corã oib: argue. vt 2 cerer
timorem habeant. Ita August: super Psalmis ait. et Longobardus cum res
narat in 3. Timor: seruilitas est cũ p timorem gehenne continet se homo a pec
cato quo presentia iudicis et penas meruit et infra. bonus est iste timor: 2 vultis
licet insufficientis p quẽ paulatim fit consuetudo iusticie. Beda quoqz exponit.
Initium sapientie timor: dñi. scz seruilitas quare aliud querat sibi patrociniũ 2 aliã
der solutionẽ. qm̃ ista sanctis patrib: non cõcordat. Qd si nolit dicitis sanctoꝝ
flare habebit aduersum se sacre script: locos. nam dum timor: dñi est initium
sapientie. adhuc charitas foris pellit timorem. sed timor: filialis iuxta dauid in
eternũ pmanet. et in seculũ seculi. Quare alius est timor: quo sapientia incitã.
alius est qui cum aucta pmanet. Unde cum reueren: pater negat timorẽ Indu
cere charitatẽ. expresse sancto August: p̃tradicit qui in loco allegato hoc forũ
ait timorẽ. scz seruile esse initium sapientie. et p charitatẽ iterũ expelli. Subscribit

D